

Ehl-i Sünnet Üzerine

Mustafa ERDEM*

Dini Araştırmalar Dergisi, toplumsal bütünlüğümüz için vazgeçilmez nitelikte olan dini ve milli değerlerimizi, bilimsel ve objektif esaslar çerçevesinde, yayın hayatına girdiği günden itibaren incelemektedir. Bu nedenle sizlerden gördüğü yakın ilgi ve destek ile yayın hayatını büyük bir başarı ile sürdürmektedir.

Özellikle son dönemlerde Müslümanların ekonomik, siyasal ve sosyal konuları öne çıkarılarak İslam'a yapılan eleştirileri, onunla birlikte Müslümanlara verilmek istenen zararları asgari düzeye indirmek, okuyucularını bilgilendirmek ve uyarmak için çok özel konuları özel sayılar halinde ele almaktadır. İşte bu sayımızda, genelde bütün Müslümanlar, özelde ülkemiz insanı için büyük önem arz eden bir konu ile huzurlarınıza çıkmaktadır.

İslam'ın ilk asırlarından itibaren kullanılagelen Ehl-i Sünnet kavramı, doğrudan Müslümanları ilgilendirmektedir. Bu kavram geçmişten günümüze, ilgili/ilgisiz, bilgili/bilgisiz, ehil/ehil olmayan kimselerin dilinde yıllardır tartışma konusu olmaktadır. Pek çok Müslüman, Ehl-i Sünnet kavramı yüzünden ya yargılanmış veya buna dayanarak başkalarını yargılamıştır. Bu durumda iyi niyetle ortaya atılan ve esası/özü, gerçeği/hakikati, birliği/dayanışmayı simgelemesi gereken bu kavram, farklı zaman ve coğrafyalarda, farklı kesimlerce fitnenin, tefrikanın ve çatışmanın aracı olmuş veya merkezinde kalmıştır.

İslam kültüründe Hz. Muhammed'in şahsiyle özdeşleştirilen sünnet kavramına izafetle Ehl-i Sünnet kavramı, onun yolundan gidenler, onun bıraktığı emaneti koruyan ve uygulayanlar için kullanılmıştır. Genellikle dini alanda ve özellikle itikadi konularda kullanılan Ehl-i Sünnet kavramı Hıristiyan literatüründe Ortodoks kelimesi ile ifade edilmiştir.

---

* Prof. Dr., Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

Hız. Muhammed'in İslam kültüründeki mümeyyiz vasfı, Kur'an'ın onu Müslümanlara örnek olarak tanıtmaya keyfiyeti, her Müslüman için, kendi dini yaşam biçimini onun öğretilerini esas almasına sebep olmuştur. Bu noktada beşeri zaafılar, bilgi ve uygulama eksikleri Müslümanların kendi kusurları olarak düşünülmesi gerekirken; bazı Müslümanların kendi inandığını ve yaşadığını Hız. Muhammed'e isnadı, birlik ve beraberlik unsuru olması gereken din ve Ehl-i Sünnetin, yanlış algılanmasına, uygulanmasına ve tefrikaya vesile olmuştur. Zira dinde esas alınması gerekenler, Kur'an ve yaşayan Kur'an olarak bilinen Hız. Muhammed olması gerekirken, bu iki değere sahip olduğunu düşünen Müslümanın kendini onların yerine merkeze koyması, toplumsal çözülmenin belli başlı sebebi haline gelmiştir. Nitekim Müslümanlar sağlığında iken Hız. Muhammed'e din konusunda muhalefet etmemiş, vahiy desteği Peygamberin telkin ettiği dinin sorgulama alanının dışında tutulmasına zemin hazırlamıştır. Ancak Hız. Muhammed'in vefatının hemen akabinde meydana gelen olaylar, din adına yapılan dayatmalar, başlangıçtaki mü'minler topluluğunun ittifak direncini kırmıştır. Böylece Müslümanlar arasında çeşitli farklılıklar, ayrıcalıklar ve bunları destekleyen dini yorumlar zuhur etmiştir.

İşte Ehl-i Sünnet Hız. Muhammed'in vefatından sonra, bireysel bazı ayrıcalıklarla birlikte, asgari müşterekleri öne çıkaran büyük kitlenin adıdır. Bu kitle, din adına yararlı görülen hususlarda ittifak olduğu kadar, din adına zararlı olanlara karşı da bir ittifak olarak kabul görmüştür. Bu nedenle Ehl-i Sünnet kitesince kabul görmeyen inanç ve uygulamalar hep marjinal kalmış, mensupları ana kütle ile uyum imkanı bulamamıştır. Kurucusu olmayan bu ana kütle, dünden bu güne, kendini Kur'an ve sahih sünnet merkezli bir dinin mensupları olarak kabul etmiştir. Bilim tarihinde bazı gruplar adına kullanılan isimler başkaları tarafından belirlenirken, Ehl-i Sünnete mensup olanlar kendilerine bu ismi vermiştir.

Sünnet, Hız. Muhammed'in söz fiil ve takrirlerinin bütünü olarak bilinirken Ehl-i Sünnet, Müslümanlar arasında, Hız. Muhammed ve sahabenin yaşam biçimi olarak kabul görmüştür. Dolayısıyla umumi kitle, başındaki sünnet kavramı sebebiyle, Ehl-i Sünneti büyük ölçüde eleştiri alanının dışında tutmuş, bunu neredeyse "Benim ümmetim sapıklık üzere birleşmez"¹ hadisi ile eş değer hale getirmiştir.

1 Tirmizi, Sünen, *Daru İhyai Turasi'l-Arabi*, Beyrut trs. 4/466; İbnu Mace, Sünen, *Daru'l-Fikr*, Beyrut trs. 2/1303; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Kahire trs. 6/396; Darimi, Sünen, *Daru'l-Kitabi'l-Arabi*, Beyrut trs. 1/42.

Ehl-i Sünnete eleştirel yaklaşımlar öz itibarıyla Kur'an, Sünnet ve sahabeye muhalefet yerine, neyin sünnet olduğu ve onun uygulama biçimine tepki göstermişlerdir. Bu tepkisel ve eleştirel yaklaşımın özellikle inanç konularına taalluku ve zaman içerisinde bıraktığı kalıtsal etkiler, marjinalleşmiş ve kabuklaşmış bir çatışma zeminini de beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda Müslümanlar arasında uzun yıllar süren görüş ayrılıkları, diğer din ve kültürlerin de tesiriyle, çok farklı bir mahiyet kazanmıştır. Sosyal olguların ve uygulamaların içinde, hatta belirleyicisi durumunda olan dini inanış ve uygulamalar, sonraları zamanla ya yeni siyasi hareketlere zemin hazırlamış veya çeşitli siyasi güçler tarafından malzeme olarak kullanılmıştır. İşte Ehl-i Sünnet ve karşıtları arasındaki çatışmalarda bundan sonra başlamıştır.

Günümüzde Ehl-i Sünnet

Müslüman Türk toplumu ve dünyamız hızlı bir değişim sürecine girmiş bulunmaktadır. Çeşitli iletişim araçlarıyla dinler ve kültürler arasındaki sınırlar kalkmakta, karşılıklı etkileşim bütün hızıyla kendini hissettirmektedir.

Son asırlarda oryantalistlerin İslami değerlere yönelik saldırıları sonucu, Müslümanların özgüven direnci büyük ölçüde kırılmıştır. İslami kültür mirasına sahip Müslüman bilim adamları da varlıklarını ona borçlu hissettikleri Batı'nın kendi üzerlerindeki tesiriyle, bu geleneksel değer ve kavramlara "özeleştirisi" adı altında ağır suçlamalar yöneltmiştir. Bu değerlerin toplumsal hayat için ne anlama geldiğini idrak edemeyen iyi niyetliler ve bunun ne anlama geldiğini çok iyi bilen art niyetliler, bütün imkanları kullanarak onları yıpratmaya çalışmıştır. Bu yıpratılan değerler arasında, hatta en başında "Sünnet" yer almıştır.

Sünnet, asırlar boyu, İslam'ın uygulama biçimi olarak algılanmış, o olmadan dinin ve Kur'an'ın pratik boyutunun ortadan kaldırılacağı endişesi taşınmıştır. Ancak Sünnetin ne olduğunu, ne anlama geldiğini dini ve sosyal yönden önemini kavrayamayanlar, eleştiri sınırlarını zorlayarak, adeta kendi bindikleri dalı kesmişlerdir. Yani İslam kültürünün omurgası durumundaki "Ehl-i Sünnet" kavramı literatürden silinecek hale gelmiştir.

Bilimsel zihniyetin oluşması, dinin hurafe, batıl ve bid'atlardan temizlenmesi için elbette eleştirilerin olması bir zaruret ifade etmektedir. Ancak eleştirenlerin yıktıkları veya kaldırıp attıkları değerlerin yerine yenilerini koymaları veya doğrularının neler olduğunu belirtmeleri gibi bir sorumluluk duymalıdır. Nitekim hadisler konusunda ifrata varan ve insaf ölçülerini zorlayan eleştirileri yapanlar, neredeyse yirmi üç yıl-

lık Peygamberlik yapan Hz. Muhammed'in insanlar arasında hiç dolaşmadığını, hiç kimseyle dini ve sosyal ilişkiye girmediğini sanmaktadır. Hz. Muhammed'in getirdiği din ile hidayet bulan Hz. Ömer'i öne çıkararak, hep onun radikal görüşlerini kendilerine malzeme yaparken, onun geleneksel din için çok önemli olan teslimiyetçi tavrını görmezden gelmektedir.

Ülkemizde ve İslam dünyasında din adına yapılan yanlışları elbette onaylamak mümkün değildir. Hele hele batılı ve bid'atları dinleştirmek dini cehaleti meşrulaştırmak, Peygamberin yolundan gittiğini söyleyenleri Peygamberden üstün görenleri din adına kabul etmek büyük yanlıştır. Hatta kapalı devre yapılan din eğitimiyle din adına irdelenemez ve sorgulanamaz bir alan oluşturulması, kaynağı belli olmayan rivayetler üzerine hayali bir din inşa edilmesi en azından Hz. Muhammed'e ve onun emanet ettiği dine saygısızlıktır. Ancak bunlarla mücadele edelim, onları terbiye edelim, düzeltelim derken toplumsal ve dini dinamikleri tahrip etmek de en azından öncekiler kadar tehlikelidir.

Ehl-i Sünneti teorik olmaktan öte pratik değerler toplamı olarak kabul etmek daha doğru olacaktır. Bu durumda Hz. Muhammed'i örnek alanların ondan naklen gelen rivayetleri başkalarına aktarmak kadar onu uygulamak gibi bir sorumluluğu da bulunmalıdır. Zira Hz. Muhammed'in din adına insanlara tebliğ etmediği veya tebliğ edip uygulamaya imkanı bulamadığı hiçbir husus bulunmamaktadır. Dolayısıyla sünneti Hz. Muhammed'in hayat tarzı, onun bıraktığı değerlerin ebedi yaşatılması olgusu olarak algılamak daha doğru olsa gerektir. Burada üzerinde durulacak husus, bu sünnetin ruhu ve onun hikmetinin ne olduğu meselesidir. Zira günümüz Müslümanının sünneti, sadece şekil boyutuna indirilmesi, onun mesajının evrenselliği ve zamanın bütününe kapsayıcılığı gerçeği ile çalışmaktadır. Bu nedenle kendini sünnet ehli olarak tanıtan bazı çevrelerin dar kalıplar arasına sıkıştırdığı ve bundan yıllar öncesinin dar kalıplarıyla uygulamaya çalıştığı sünneti, günümüz insanının algılayıp uygulamaya sokabileceği bir anlayışla takdim etmek Ehl-i Sünnetin görevi olsa gerektir. Nitekim sünnet adına yapılanlar arasındaki farklılıklar ve herkesin kendi uygulamalarını doğrudan Hz. Muhammed'e isnadı, sünnetin ve onun mesajının tam olarak anlaşılmadığı sonucunu ortaya çıkaracaktır. Bu ise Sünnet karşıtlarının tezlerinin haklılık kazanmasına ve Ehl-i Sünnetin tarihi misyonunun zaafa uğramasına vesile olacaktır.

Ehl-i Sünnet günümüzde, çeşitli sebeplerle, geçmişteki kadar homojen bir kitle olmasa ve bu kavram eskisi kadar kullanılsa bile, pratik değerleriyle İslam'ı yaşamak isteyen sessiz çoğunluk için hala büyük bir anlam ifade etmekte ve güven kaynağı olmaktadır. Başlangıçtan günü-

müze ihtiva ettiği dini ve tarihi değerler itibariyle Türk milletinin birlik ve beraberliği için oldukça hayati önemi haizdir. Samimi, fedakar ve bilimsel çalışmalar sayesinde, tarihi misyonunun icrasında ve toplumumuzun manevi açlığının giderilmesinde yeni bir açılım sağlayacak nitelik taşıyacağı göz ardı edilmemelidir.

Dünyada İslam'a ve Müslümanlara yönelik küresel tehditler, Ehl-i Sünnet için de hem muhteva hem de kavramsal çerçevede benzer tehditler oluşturmaktadır. "Çağdaş İslam", "Modern İslam", "İlmli İslam" gibi kavramlar ile Ehl-i Sünnetin içi boşaltılmaya, tarihi ve kültürel misyonu zayıflatılmaya çalışılmaktadır. Sinsice yürütülen dış kaynaklı faaliyetlerle, İslam'ın pratik hayatta en etkileyici ve belirleyici öğeleri olan farzlar ve haramlar, sosyal ve toplumsal hayatın dışına çıkartılmaya ve böylece dinin "hikmeti teşrii" denilen varlık sebebi pasifize edilmeye çalışılmaktadır. İyi niyetle yapıldığından kuşku duyulması gereken "ilmli İslam" kavramı ile tavsiye edilen ya da dayatılan İslami anlayışla, İslam Medeniyetiyle bir hesaplaşmaya gidilmektedir. Belki de işin en üzücü taraflarından birisi, tarihi ve coğrafi özellikleri sebebiyle, Türkiye'ye ihale edilmek istenen bu proje, Orta Doğu, Orta Asya ve Afrika gibi Müslümanların yoğun olduğu bölgelere, Türkiye tarafından yeni bir model olarak tanıtılması ve Türkiye'nin bu konudaki kazanımlarının (!) oralar da anlatılması istenmektedir.

Dini Araştırmalar dergisi, bu sayıda konuyu çeşitli yönleriyle ele almakta, yazarlar, kendi birikim ve düşüncelerini özgün bir şekilde burada ifade imkânı bulmaktadır. Bu sayının kaybolmaya yüz tutan bir değer sorgulanarak da olsa yeniden hayatıyet kazanmasına katkısı bilim ve dini değerlerimiz için büyük bir açılım olması düşünülmektedir. Bu konuda emeği geçen herkese kalbi şükranlarımı sunar, bu sayımızın hayırlara vesile olmasını Yüce Allah'tan niyaz ederim.